

CONSELL COMARCAL DE LES GARRIGUES

Consell Comarcal de les Garrigues
 Av. Francesc Macià, 54
 25400 Les Borges Blanques (Lleida)
 Tel.: 973 142 658
 Fax: 973 140 106
 turisme@garrigues.cat
 www.ccgarrigues.com

COMUNITAT GENERAL DE REGANTS DELS CANALS D'URGELL

Amb la col·laboració de:

Associació de Defensa del Patrimoni Natural JUNEDA

ruta del canal a les garrigues

BREU HISTÒRIA DEL CANAL

Transportar l'aigua cap a zones àrides ha estat una de les tasques més practicades i preuades des de temps remots. Regar les terres de la plana de Lleida ha estat un dels objectius principals de moltes generacions. Els primers indicis per regar aquestes terres es remunten a l'edat mitjana en temps de Pere III el Cerimoniós. Des de llavors i fins a mitjan segle XIX es van dur a terme construccions de sèquies, com la sèquia nova o reial i el canal principal amb presa a Tiurana i l'auxiliar de Camarasa.

Però no va ser fins al 1853 que s'inicià la construcció de l'actual canal d'Urgell amb un projecte de Pere de Andrés i Puigdollers dirigit per l'enginyer Domingo Cardenal i Gandasegú. El canal té un recorregut de 144,2 km, que van des de la presa del Tossal, al municipi de Ponts, fins al terme de Montoliu de Lleida, on es torna a trobar amb el riu Segre.

La construcció del canal d'Urgell, de les quatre sèquies i posteriorment del canal auxiliar va generar la construcció d'una sèrie d'obres significatives com preses, túnels, aqüeductes, sifons, salts, caselles...

La ruta que us oferim transcorre per un tram de la 4a sèquia del canal i per la part final del canal principal d'Urgell, on podrem veure part d'aquestes construccions més significatives. Cal destacar la Primera i Segona Màquina, al terme municipal de Juneda, els Nou Salts camí de les Borges Blanques, on trobem el Collet i la Font Vella, i la casella del Tei una altra vegada a Juneda.

El nord de la comarca de les Garrigues es troba regat per les aigües del canal d'Urgell i la 4a sèquia d'aquest canal, indret on es senyalitza aquesta **ruta de 18 km**, que passa pels pobles de Juneda i les Borges Blanques.

Hi ha dos punts de partida d'aquesta ruta. Es pot iniciar des de Juneda o bé des de les Borges Blanques. Si sortim de Juneda agafarem la 4a sèquia principal del canal d'Urgell. El primer que trobarem és l'arbrada del salt Desfet, que ens porta directament a la Primera Màquina (salt que s'aprofitava per fer electricitat). Seguint la sèquia contracorrent arribarem a la Segona Màquina. Tant de la Primera com de la Segona Màquina només en queda el salt, els edificis on hi havia les turbines han quedat enderrocats. Seguint l'itinerari arribarem als Nou Salts. Actualment hi ha una petita central elèctrica i una zona de descans.

Seguint la banqueta (terme que s'utilitza per anomenar els senders que voregen el canal) trobarem el canal d'Urgell. Si remuntem una mica aquest canal ens trobem la zona del Collet, un indret completament plantat d'arbres amb una minicentral per generar electricitat. Retornem a les Borges Blanques, i a partir d'aquest indret iniciarem el tram sud de la ruta. Aquesta part és el límit entre la zona de reg i de secà amb un contrast important del paisatge. Sense deixar la banqueta del canal arribarem a la casella del Tei. A partir d'aquí es deixa la banqueta del canal per agafar el camí de Miravall, que ens portarà al poble de Juneda, on s'acaba la ruta.

Edició i coordinació: Consell Comarcal de les Garrigues - Fotografies: Andrew Condon, jaumeixid, Consell Comarcal - Disseny gràfic: jaumeixid.net - Dipòsit legal: L-94-2014

La Primera Màquina

La Segona Màquina

Tant el salt de la Primera Màquina com el de la Segona es van construir amb la intenció de salvar un fort desnivell i reduir la velocitat de l'aigua. No va ser fins a principis del segle XX, després que uns junedencs anessin a visitar l'Exposició Universal de París, que els salts es van aprofitar per generar electricitat. Actualment els edificis que aixoplugaven les màquines i turbines han quedat en ruïnes i l'espai s'ha convertit en un lloc de visita, on es pot albirar la caiguda de l'aigua des de damunt del pont que travessa la quarta sèquia. Al marge esquerre del salt hi podem veure una escultura dedicada a J.R. Minguella, impulsor de la recuperació de la banqueta. El recuperat parc del Salt Desfet és un indret molt concorregut.

Hom pot pensar en un primer moment que la construcció dels salts d'aigua es va fer per aprofitar-ne la força en el moment del salt per moure unes turbines i generar electricitat, un recurs per altra banda força habitual. Però en aquest cas, els Nou Salts tenien una altra finalitat, que era frenar la velocitat de l'aigua en zones on hi havia un fort desnivell. No va ser fins a finals del segle XX que es van aprofitar aquests desnivells per produir energia elèctrica mitjançant la força de l'aigua. Actualment l'entorn dels Nou Salts i de la minicentral creen un paratge i entorn natural molt agradable.

Els Nou Salts

El Collet

La zona del Collet és un espai on trobem alguns elements significatius i destacables de la ruta.

El primer es tracta d'un espai arbrat amb molt d'ombradiu, on es pot observar el desviament d'una bona part del cabal del canal principal cap a la sèquia 4a. per un sistema de comportes que en l'actualitat ja funciona totalment automatitzat.

També hi trobem una casella de dos pisos –la majoria només tenen planta baixa- ja que hi residia un canaler de rang superior i coordinador de tots els canalers de la zona.

Finalment trobem l'edificació d'una minicentral que antigament havia estat una fàbrica de paper que funcionava amb energia hidràulica. Actualment la minicentral és explotada per l'empresa Nufri de Mollerussa.

La font Vella

A prop de la font Vella hi trobem una antiga fàbrica tèxtil avui reconvertida en granja. La font, situada a la fondalada de la vall de la Femosa, ja existia molt abans de la construcció del canal. Actualment, la font Vella forma part de l'espai de la capella de Sant Cristòfol, on cada any se celebra un aplec el mes de juliol.

A mesura que s'anava construint el canal i es posaven en funcionament les xarxes de reg, l'aigua havia d'estar controlada, ja que era i és un bé escàs i preuat i cal distribuir-la equitativament. D'aquest control en va sortir l'ofici de canaler. Aquests senyors que vigilaven l'aigua vivien en unes caselles situades estratègicament al llarg del recorregut del canal per controlar-ne el bon ús. Actualment aquestes caselles han quedat deshabitades. A la casella del Tei l'últim canaler que hi va viure va ser el senyor Freixes (de cal Tei), el qual hi va residir amb la seua família fins a mitjan segle XX.

En aquest indret hi podem observar la recent construcció d'un gran embassament que regula l'eficiència del canal en el seu tram final.

La Casella del Tei